

نگاهی به چند ویژگی فیلم آموزشی

شهرزاد صبوحی

می‌شود و این نشان‌دهنده میزان کارکرد و فراوانی جامعه مخاطب و محصولات مرتبط با سرگرمی است.

سرگرمی در حاشیه زندگی افراد در هر سنی قابل تعریف است اما در رویکرد جدید نسبت به آن، با اصطلاح «اطلاع سرگرمی» برمی‌خوریم. اطلاع سرگرمی در واقع قالبی جدید است که در عین سرگرم‌سازی و داشتن جذبه و هیجان، اطلاعات را هم در اختیار مصرف‌کننده خود قرار می‌دهد.

۴. آشنایی‌زدایی در ارائه مطالب

آشنایی‌زدایی یکی از ویژگی‌های آثار هنری است. در واقع، بیان هنرمند از جهان پیرامون و مفاهیم از نظر او همراه با جذابیت آشنایی‌زدایی شده‌اند و این امر سبک‌ها و مکاتب هنری را هم در پی داشته است.

آشنایی‌زدایی در ارتباط با فیلم آموزشی در دو گروه تقسیم‌بندی می‌شود:

۴-۱- آشنایی‌زدایی در جهت مفاهیم تکراری

ویژگی‌های فیلم آموزشی بسیار و متنوع‌اند و در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. بالا بردن سطح کیفی آموزشی

این یکی از مهم‌ترین اهداف هر رسانه آموزشی است، به کارگیری سطح بیشتری از حواس فراگیرندگان، انتخاب دقیق اهداف رفتاری و به کارگیری روش‌های متنوع آموزشی به کیفیت بیشتر و تعمیق فرایند یاددهی - یادگیری کمک می‌کند.

۲. افزایش تعداد فراگیرندگان

فیلم آموزشی به دلیل ویژگی ارتباط جمعی خود می‌تواند در سطح کمی بالاتری به‌صورت هم‌زمان یا در زمان با گروه‌های مخاطبان ارتباط برقرار کند. بنابراین، علاوه بر پخش در کلاس یا منزل می‌تواند برای جمعیت کثیری در سئانس‌های مختلف در مدارس و دانشگاه‌ها نمایش و آموزش داده شود.

۳. آموزش همراه با سرگرمی

تجارت سرگرمی پس از انرژی دومین تجارت جهان شناخته

من شود، به سوی خانواده‌ام می‌روم و به محض رسیدن، به همان مقدار از جانب شما صدقه می‌دهم.»

از دانش‌آموزان بپرسید: فکر می‌کنید امام رضا (ع) چه کار کردند و این داستان چگونه تمام می‌شود؟ اجازه بدهید آن‌ها حدس‌های خود را بیان کنند.

سپس ادامه داستان را بخوانید. امام رضا (ع) ضمن دعوت او به نشستن، خواستار رحمت‌الهی برای او شدند و سپس به پاسخ‌دادن به سؤالات

دوره دوم ابتدایی:

داستان زیر به‌صورت ناتمام برای دانش‌آموزان خوانده شود.

امام رضا (ع) در مجلسی پرسش‌های مردم را در زمینه مسائل دینی پاسخ می‌دادند که ناگهان مردی وارد شد و بعد از سلام، گفت: «ای فرزند رسول خدا! من از دوستان شما و خاندانتان هستم. از سفر حج برمی‌گردم. به جهت از دست رفتن دارایی‌ام، هزینه رسیدن به منزل را ندارم. اگر لطف شما شامل حال

• چه احساسی داشتند؟ چه چیزی در صحن و حرم توجهشان را جلب کرد؟ چه دعایی کردند؟

• به نظر شما چرا مردم دوست دارند به زیارت امام رضا (ع) بروند؟ در صورت داشتن وقت، از دانش‌آموزان بخواهید که احساس خود درباره امام رضا (ع) را روی برگه آچار نقاشی کنند یا بنویسند و آن را تزئین کنند. کارهای دانش‌آموزان برای بازدید به دیوار کلاس نصب شوند.

۴-۲- آشنایی‌زدایی در شیوه ارائه مطالب.

۴-۱- هر فرد در مواجه با یک فیلم با موضوعی آشنا نسبت به موضوع یاد شده تصورات قبلی دارد. مثال، اگر فیلمی درباره باران یا برگ درختان باشد، موضوع آن قدر ملموس است که احتمالاً جاذبه‌های دریافت و هیجان و تازگی و بداعت در آن وجود ندارد. کیفیت آشنایی‌زدایی فیلم می‌تواند این پدیده تکراری را در روایت یا فضای متفاوتی وارد کند و آن را به شکلی نو ارائه دهد. در این حالت، این کیفیت فیلم است که می‌تواند به جاذبه‌های موضوع به ظاهر تکراری بیفزاید و سطح ارتباطی را بالا ببرد.

۴-۲- آشنایی‌زدایی در شکل دوم، زمانی است که مطالب علمی متفاوت و کاملاً تازه‌اند و امکان آشنایی‌زدایی روایت بیشتر در خدمت حفظ ساختار بدیع فیلم و نیز ایجاد فرصت ارتباطی تازه نسبت به کتاب، معلم، کلاس یا رسانه‌های دیگر است که همان اطلاعات را ارائه می‌کنند.

۵. آموزش موضوعات ذهنی

فیلم آموزشی می‌تواند مباحث ذهنی همچون اخلاق، فلسفه، و مفاهیم ریاضی را به شکل دیداری بازسازی کند یا تصویری از آن‌ها بسازد و به این شیوه به جذب و دریافت مباحث یاد شده کمک کند.

هر فرد در ارتباط کلامی خود، تصویری ذهنی از چنین مباحثی دارد. این تصویر با توجه به قدرت دریافت فرد و نیز میزان اشراف گوینده به موضوع می‌تواند بخشی از کل را در برگیرد و «تصویر» در ذهن متبادر شود؛ اما زمانی که در فیلم آموزشی تصویری توسط متخصصان مجرب همان رشته بازسازی یا ایجاد شد، این تصویر به کل مدنظر، نزدیک‌ترین است و ارجاع در ذهن به آن نیز کامل‌تر است.

۶. ارائه مباحث عینی به صورت سند

فیلم آموزشی می‌تواند تصاویر خود را با واقعیت مجازی نزدیک به یک سند ارائه کند و لذا به دلیل ارجاع صریح تصویر

برای مخاطب، «تصویر حکم سند عینی» را می‌یابد. این رویکرد در آموزش می‌تواند بسیار سودمند باشد از جمله در این موارد.

الف) ارائه اسنادی که محافظت می‌شوند؛

ب) ارائه اسناد مختلف در کنار هم و مقایسه آن‌ها؛

ج) ارائه اسنادی که در مکانی دور دست نسبت به فراگیرنده نگهداری شوند؛

د) ارائه اسناد اشیا و نشانه‌های تاریخی.

۷. به کارگیری حواس مختلف در یادگیری

نتایج تحقیقات نشان داده‌اند که حواس مختلف نقش متفاوتی در امر یادگیری دارند و بنابراین، یادگیری هم‌زمان دیداری و شنیداری باعث تعمیق فرایند یاددهی- یادگیری می‌شود.

۸. حافظه تصویری، قوی‌ترین حافظه

۷۵ درصد یادگیری از طریق کاربرد حس بینایی،

۱۳ درصد یادگیری از طریق حس شنوایی،

و ۱۲ درصد یادگیری از طریق لامسه، بویایی و چشایی است.

پس، فیلم آموزشی علاوه بر تأکید اصلی بر حس بینایی فراگیرنده، با توجه به ارزش‌های دیداری و شنیداری خود حدود ۸۸ درصد از حواس فرد درگیر را فعال می‌کند. این در حالی است که طبق آمار، حدود ۶۰ درصد از وقت فراگیرندگان در مدارس ابتدایی و ۹۰ درصد مدارس متوسطه و دانشگاه‌ها صرف گوش دادن می‌شود. (احدیان و محمدیان، ۱۳۷۷: ۲۰).

۹. تصویر در ارائه معنا، خود ارجاع است

برای خواندن تصویر نیازی به آموزش نداریم. به بیان دیگر، تصویر معنای خود را با خود می‌آورد؛ مثلاً هر مخاطبی با دیدن تصویر درخت، آن را می‌خواند اما برای خواندن واژه درخت به آموزشی‌مقدماتی، نیاز دارد.

فیلم مجموعه‌ای از نشانه‌ها و مانند هر متنی، تأویل‌پذیر است؛ یعنی بر معناهای عام و خاصی دلالت می‌کند، اما نشانه در سینما دلالت کم واسطه و مجردتری دارد، زیرا تصویر، یک وانموده دقیق و مشخص است و هر چه را همان‌طور که می‌بینیم می‌فهمیم.

● به نظر شما، امام رضا (ع) از زائران خود چه انتظاری دارند؟ اخلاق و رفتاری را که یک زائر باید از امام رضا (ع) بیاموزد، چیست؟

نکته: در سؤالاتی که برای دوره اول ابتدایی مطرح شده، روی احساس دانش‌آموزان تأکید شده است اما در دوره دوم ابتدایی با اضافه کردن داستان بر سیره و رفتار امام رضا (ع) تمرکز می‌شود، تا دانش‌آموزان بیش از آداب زیارت به الگوگیری از رفتار امام معصوم توجه کنند.

امام رضا (ع) فرمودند: «از آن ترسیدم که به جهت برآورده کردن نیازش شرمنده شود و او را در آن حال ببینم، مگر رسول اکرم (ص) فرمودند نیکی را در خفا و پنهان انجام دادن برابر با به جا آوردن هفتاد حج است؟»^۱

اکنون از دانش‌آموزان بخواهید:

● پاسخ خود را با پایان داستان مقایسه کنند و بگویند که پایان داستان‌شان چقدر با داستان واقعی شباهت یا تفاوت داشت.

● از این رفتار امام رضا (ع) چه چیزهایی می‌شود آموخت؟

مردم پرداختند. پس از جلسه پرسش و پاسخ، حضرت با کسب اجازه از چند نفر از یاران خود که در مجلس باقی‌مانده بودند وارد اتاقی شدند و از بالای در ۲۰۰ اشرفی به او دادند و از او خواستند تا این پول را صرف زندگی‌اش کند و از صدقه دادن از طرف امام خودداری کند و قبل از اینکه امام او را ببیند از آنجا برود. سلیمان جعفری که ناظر این ماجرا بود، از امام (ع) پرسید: «جانم به فدای شما ... یا اینکه مبلغ زیادی هدیه دادید، چرا روی مبارک خود را از او پوشانید؟»

از چند بار خواندن یک کتاب است.

۱۶. ایجاد لایه‌های معنایی

زبان هنر می‌تواند چند معنا را در یک پیام مستتر کند و در واقع، صورت اثر به چندین لایه معنای متصل گردد. لایه‌های معنایی برای مخاطبان نوجوان به بالا و به‌ویژه افرادی با ضریب هوشی بالا و ویژگی‌های فری خاص، بسیار مؤثر و جذاب است. از جمله تأثیرات ایجاد لایه‌های معنایی و امکان تفسیرپذیری فیلم به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

۱. ایجاد جذابیت در دیدن مکرر فیلم؛
۲. برقراری ارتباط با مخاطبان باهوش‌تر؛
۳. بارور کردن خلاقیت.

۱۷. جلوگیری از خطاهای ارتباط کلامی

گاهی به دلیل خستگی یا نداشتن اطلاعات کافی و... امکان دارد معلم یک مطلب را نتواند به‌طور کامل بیان کند. در چنین شرایطی، فیلم آموزشی به دلیل اینکه محتوایش را متخصصان مجرب تولید کرده‌اند، می‌تواند در تکمیل تدریس معلم از برخی خطاها جلوگیری کند.

۱۸. داشتن سندیت علمی

آن دسته از فیلم‌های آموزشی که اعتباربخشی و استانداردسازی شده‌اند، می‌توانند در امر یاددهی - یادگیری نقش سند علمی را برای معلم یا دانش‌آموز ایفا کنند.

۱۹. ایجاد تنوع در فضای کلاس

۲۰. تأثیر مثبت بر بافت گفت‌وگو در کلاس

فیلم آموزشی می‌تواند بر میزان رضایت معلم و دانش‌آموز از ارتباط با یکدیگر بیفزاید و کیفیت ارتباط کلامی را به سطح بالاتری سوق دهد. وقتی فیلم دانش‌آموز را تهییج می‌کند یا پرسش‌های تازه‌ای در مقابل او قرار می‌دهد، روند و بافت کلاس به شکل مؤثری تغییر می‌کند.

۲۱. تکثیر دیجیتالی فیلم آموزشی

ویژگی نسل جدید فیلم‌های آموزشی، امکان تکثیر ارزان

۱۰. مانا بودن تصویر در ذهن

علاوه بر اینکه حافظه تصویری قوی‌تر است، یادآور تصاویر ثبت شده در ذهن بسیار راحت‌تر از فرمول‌ها، اعداد، اسامی افراد و مکان‌ها و ... صورت می‌گیرد. لذا بازبایی اطلاعاتی که از طریق تصویر حفظ و طبقه‌بندی می‌شوند، بسیار راحت‌تر است.

۱۱. جذابیت ذاتی فیلم

فیلم جذاب است و استفاده از تعلیق موسیقی، رنگ‌ها، فرم‌ها و سایر عناصر زیبایی‌شناسی در آن باعث می‌شود که از سایر شیوه‌های یادگیری برای فراگیرندگان جذاب‌تر باشد.

۱۲. ایجاد انگیزش در یادگیری

به دلیل جذابیت رسانه‌ای و نیز قدرت آموزش غیرمستقیم فیلم می‌تواند بر رغبت و علاقه فراگیرنده نسبت به موضوع بیفزاید.

۱۳. یادگیری همراه با بازی

از بازی به‌عنوان ابزاری در جهت حل مشکلات یادگیری هم استفاده می‌شود. بازی‌ها را می‌توان به دو گروه ذهنی و فیزیکی تقسیم کرد. بازی طبق تعریف معمول همان بازی فیزیکی است که باعث گردش سریع‌تر خون و بالا رفتن سطح یادگیری می‌شود اما بازی ذهنی را بیشتر در فیلم‌های آموزشی می‌توان دنبال نمود.

۱۴. بالا بردن خلاقیت در فراگیرنده

روان‌شناسان برای افراد خلاق ویژگی‌های بسیاری برشمرده‌اند که برخی از آن‌ها را فیلم آموزشی می‌تواند برجسته کند. در واقع در حین آموزش، کیفیت‌های شخصیتی و ذهنی فراگیرنده نیز تحت تأثیر فیلم قرار می‌گیرد.

۱۵. امکان چندین بار دیدن

در نسل فیلم‌های جدید (فیلم‌های دیجیتال) هر دانش‌آموز می‌تواند خود یک آرشیو از فیلم‌های آموزشی را داشته باشد که اولین مزیت آن چند بار دیدن یک فیلم است؛ به‌خصوص برای دانش‌آموزانی که جهت یادگیری به تکرار یک مفهوم آموزشی نیاز دارند. ضمن اینکه چند بار دیدن یک فیلم بی‌شک راحت‌تر

نام کارگردان: ارشیا ضینعلی

مدت زمان فیلم: ۲ دقیقه

گروه مخاطب: دانش‌آموزان دوره‌های

دوم ابتدایی و متوسطه اول

زمان پیشنهادی برای اجرای

فعالیت: ۵۰ تا ۷۰ دقیقه

فرایند اجرا: پس از نمایش

دوره دوم ابتدایی

فیلم را برای دانش‌آموزان به نمایش

بگذارید. سپس از آن‌ها بخواهید

درباره دریافت خود از فیلم با یکدیگر

گفت‌وگو کنند.

● از دانش‌آموزان بخواهید دو دقیقه

چشم‌هایشان را ببندند و تصور کنند در

شهری زندگی می‌کنند که در آن هیچ

درختی وجود ندارد.

● سپس، در گروه‌های سه نفره قرار گیرند

و تصورات خود را برای یکدیگر بیان کنند.

● دو سه گروه را انتخاب کنید تا درباره

شهر خیالی که در آن هیچ درختی وجود

ندارد، صحبت کنند.

● هر گروه روی برگه‌ای حداقل سه

صدای تق تق روز رستاخیز

قیمت (در صورت داشتن کپی رایج) سریع و آسان (در مدرسه و منزل) با حفظ کیفیت اصلی (در دیجیتال نسبت به فیلم‌های گذشته یا در قیاس با کتاب) است.

۲۲. ساخت جغرافیای خارج از کلاس

فیلم آموزشی می‌تواند جغرافیای خارج از کلاس را بازسازی کند و یا آن را تجسم عینی بخشد. در واقع، این نوع فیلم قادر به ساخت جغرافیای دور (کشورها، شهرها و کوه‌های بسیار دور)، جغرافیای بسیار سخت (آتشفشان و دنیای زیر آب) و جغرافیای باز دیدهای علمی در کلاس است.

۲۳. عینی نمودن برخی مسائل علمی که در زمان عادی قابل مشاهده نیستند؛

مثلاً رشد یک برگ یا گل، جذر و مد دریا در چند ثانیه، حرکت ابرها، طلوع خورشید، و کسوف.

۲۴. بازسازی و عینی نمودن پدیده‌های بسیار ریز یا بسیار بزرگ

بازسازی فضای درون یک اتم، گردش خون، کهکشان‌ها و ... از امکانات فیلم‌های آموزشی است.

۲۵. جایگزین برخی آزمایش‌ها

برخی آزمایش‌ها به آزمایشگاه‌های بسیار مجهز نیاز دارند و یا برای کلاس و مدرسه خطرناک محسوب می‌شوند. در عین حال، نگهداری برخی از مواد دشوار است و به همین سبب، انجام دادن آزمایش‌های مرتبط با آن‌ها به دلیل فساد مواد اولیه سخت یا پراشتباه به نظر می‌رسد. از این رو، این گونه آزمایش‌ها در سطحی استاندارد اجرا و فیلم‌برداری می‌شوند. البته فعالیت و آزمایش عملی همواره ارزش خود را در تجربه فراگیرنده حفظ می‌کنند و بی‌شک فیلم نمی‌تواند جای خالی آن‌ها را پر کند.

۲۶. آزادی در مکان یادگیری

دانش‌آموزان موظف‌اند برای یادگیری که در ساعات خاصی در کلاس‌های مشخص حضور یابند اما از آنجا که فیلم آموزشی

به صورت فردی هم مورد استفاده قرار می‌گیرد، امکان آن را می‌دهد که افراد در هر مکان و زمانی وارد فرایند یادگیری شوند.

۲۷. آزادی در زمان یادگیری

۲۸. جایگزینی برخی رسانه‌های کمک آموزشی

گاهی معلم نمی‌تواند در مورد یک موضوع خاص نقشه، عکس، گرافیک، مولاژ و یا هر وسیله کمک آموزشی دیگری را تهیه کند؛ در حالی که یک فیلم آموزشی مناسب، از همه این وسایل کمک آموزشی به تعداد زیاد برخوردار است. معلم می‌تواند علاوه بر استفاده از فیلم به شیوه معمول از تصاویر یا صدهای خاص در فیلم هم به طور مجزا در حین آموزش بهره بگیرد.

۲۹. حمل و نقل آسان (به جای مولاژ یا کیت‌های متنوع)

۳۰. استفاده از توانمندی‌های چند رسانه‌ای

۳۱. استفاده هم‌زمان از میان‌نویس، گرافیک، انیمیشن، داستان، آرشيو، مستند و ... برای بیان یک موضوع و بالا بردن سطح ارتباطی

۳۲. مکمل معلم در فرایند یاددهی - یادگیری

۳۳. کوتاه کردن مسیر فراگیرندگان جهت شرکت در دوره‌های کوتاه مدت و ضمن خدمت

۳۴. کوتاه کردن برخی سفرها و بازدیدهای علمی

۳۵. آموزش ضمنی سواد بصری و بالا بردن سطح شناخت در حین دیدن فیلم

۳۶. آموزش ضمنی بالا بردن سطح ذائقه و پذیرش فیلم

۳۷. بازسازی دروس و مفاهیم تاریخی

۳۸. آموزشی ضمنی زبان به کودکان دو زبانه

۳۹. فیلم آموزشی به‌عنوان یک رسانه نو در فناوری اطلاعات

۴۰. تولید فیلم آموزشی توسط دانش‌آموزان به‌عنوان یک فعالیت یادگیری.

سرعت یک نفر توپ از ظرف خالی کند و یک نفر به همان تعداد توپ در ظرف بریزد. سپس سرعت را تغییر دهند. آن که توپ از ظرف برمی‌دارد با سرعت بیشتری این کار را انجام دهد و آن که توپ در ظرف می‌ریزد با سرعت کمتری توپ در ظرف بریزد. در نتیجه توپ‌های ظرف کاهش می‌یابد و رفته‌رفته تمام می‌شود.

سؤالات زیر را مطرح کنید و از

یک مکعب شیشه‌ای رو باز یا یک ظرف شفاف را از توپ‌هایی به اندازه توپ پینگ‌پونگ پر کنید. مقداری توپ اضافه نیز داشته باشید (ظرف را می‌توان از تلق یا فیلم‌های رادیولوژی که در وایتکس رنگ‌زدایی شده‌اند، تهیه کرد. به جای توپ نیز می‌توان روزنامه‌های مجاله شده به شکل توپ را به کار برد). دو دانش‌آموز را به جلوی کلاس بیاورید و از آن‌ها بخواهید هم‌زمان با یک

راهکار پیشنهادی خود را برای کاهش قطع درختان و از بین رفتن جنگل‌ها بنویسند. در پایین برگه هم یک شعار در ارتباط با موضوع بنویسند و آن را تزئین کنند.

● فرصت بدهید تا گروه‌ها نتیجه کار خود را با یکدیگر در میان بگذارند. در صورت همراهی کلاس، ضمن استفاده از برخی سؤالات بالا فعالیت زیر را انجام دهید.